

Алек Попов
СЕСТРИ ПАЛАВЕЕВИ

УЛИЦАТА

В стария софийски квартал, известен навремето като „Коньовица“, а в годините на развития социализъм като „Зона Б-18“, има една съвсем малка уличка, чийто край е запушен от бараките на кооперативния пазар. С течение на годините тази, някога смятана за отдалечена, част на града постепенно е потънала в морето от блокове и вече е по-близо до центъра, отколкото до периферията. Наблизо минава канал, който ту излиза на повърхността, ту изчезва, за да се влее в мръсната кафява вада, която разделя движението по булевард „Сливница“. Общо взето безрадостен пейзаж, сред който са боднати кокетни новички кооперации в ярки розови, жълти и зелени цветове като изкуствени цветя.

Улица
ЯРА ПАЛАВЕЕВА

Табелата върху излющената фасада на ъгловата къща е единственият знак, отбелязващ името на улицата. То не фигурира дори в голямата карта на София, може би защото отсечката е толкова къса, че не стига то да се изпише върху нея. Всичко на всичко седем номера! Ъгловата къща е най-представителна, макар и скромна по размери, с фронтони и корнизи от началото на XX век. Следват три или четири неугледни дълги постройките с разнебитени огради и паянтови пристройки, издигнати набързо от преселниците след войните. Както и една от вече споменатите китни нови кооперации с PVC-дограма и зеленикава изолация, налепенa върху калкана.

Общото между обитателите на този най-разнороден жилищен фонд е, че никой не знае нищо за светлата личност, на която е кръстена улицата им. Включително сухият възрастен мъж с артистични наклонности, обитаващ сградата, чиято стена краси уличната табела, който има навика да посреща посетителите си с насочен пистолет. Пистолетът, всъщност, е играчка, но това става ясно чак по-късно... Господинът живее тук поне от половин век, но нито помни старото име улицата, нито дали изобщо някога е било променяно. Единствено престарялата дама от номер шест е запазила смътен спомен за това как през 52-а, на връщане от училище, заварила малка групичка мъже с каскети, скупчени на ъгъла. С тях вървяла и една жена в строг кафяв костюм. Табелата току-що била монтирана. Няколко венци, нито дори букети. Жената произнесла кратко слово, мъжете свалили каскетите, помълчали и се натоварили в двете държавни коли, които чакали наблизо. Ораторката говорила много тихо. Дамата от номер шест запомнила само, че Яра Палавеева били партизанка, загинала геройски в борбата срещу фашизма и капитализма. Какво друго можело да се очаква?

Днес, повече от двадесет години след т.нар. Промяна, която помете символите на стария режим, издуха куп странни и непознати имена от картите на българските градове, за да ги замени с нови, не по-малко чужди и случайни, изглежда цяло чудо, че уличката е останала на завет от вихрите на ударното преименуване. Макар че да се нарече подобен грозен малък апендикс на името на значима обществена фигура, историческа дата или международен символ би граничило с подигравка. Сигурно затова още нито един инициативен комитет, нито институция, нито дори партия, а

партиите, както е известно, са всеядни, не са се полакомили за седемте нѳмера на „Яра Палавеева“. И така уличката продължава да носи старото си партизанско име въпреки превратностите на времето и политическите моди чак до днес.

Но как се е стигнало дотук? Откъде е дошла инициативата да се кръсти това неугледно кътче от столицата на името на въпросната личност? С какво е заслужила тази двусмислена чест? Една прашна папка, захвърлена в архива на Софийската община, дава отчасти отговор на въпросите, макар и не на най-важните. Между изкривените е корици лежи преписката, съпътствала това историческо решение. От нея става ясно, че на 11 февруари 1951-ва група т.нар. активни борци против фашизма и капитализма излезли с предложение за преименуване на улица „Гладстон“ на „Яра Палавеева“ в памет на бойната им другарка. Поводът бил приближаващата годишнина от героичната гибел на Палавеева, както и обстоятелството, че тя била родена и отраснала тъкмо на тази улица. В списъка на подписалите личи и името Кара Палавеева, по мъж Гребенарова, сестра на героинята. Очевидно става дума за генерал Кара Гребенарова, дългогодишен кадър в системата на Държавна сигурност. Името е периодично изплува в медиите във връзка със скандалите около тайните служби на бившия режим. Малко преди да я пенсионираат, от архива на ДС изчезват над 140 000 оперативни дела. След 1992 г. генерал Гребенарова потъва в неизвестност.

В папката се пази отговора на някой си Данаилов, секретар на Комисията по наименованията (съществувала подобна комисия!). Той информира инициативния комитет, начело с Кара Гребенарова, тогава все още майор, че Столичният съвет оценява високо подвига на Яра Палавеева, но няма възможност да удовлетвори молбата им; вече имало решение улицата да се прекръсти на друг виден представител на революционното движение. Впрочем, както свидетелства историята, това наистина се случило, макар човекът да бил починал цяла година по-късно. Следва ново предложение, на името на Яра Палавеева да бъде кръстена друга улица в центъра, отхвърлено със сходни мотиви. Известно време страните си разменят топката. Комисията проявява завидна изобретателност в измислянето на мотиви за отказ. Причината навярно се крие в партийните междуособици, за което свидетелства и доносът за буржоазния произход на двете сестри, прикрепен към преписката. Съратниците на Палавеева, начело със сестра е, обаче са твърдо решени да постигнат своето.

Въпросът се урежда чак през есента на 52-ра. На свое редовно заседание Комисията неочаквано взима решение името на сестрите да носи: пряката на улица „Дунавска зора“, чийто край излиза на пазара „Димитър Несторов“. От което може да се заключи, че до този момент въпросната отсечка изобщо не е имала име. Най-вероятно е била в процес на регулация или друга административна процедура. С този перфиден акт властта на практика си измива ръцете. Бойните другари на Палавеева са изправени пред свършен факт. Подвигът е зачетен, макар и тихомълком, без да се събужда излишно любопитството и шум в медиите. Папката потъва в архивите. Повече от петдесет години никой няма да се сети за нея. Поради което и най-вероятно е оцеляла...

КУКУВИЦА КУКА

Вървяха мълчаливо, без да спират, вече два часа. Само козарчето, което припкаше най-отпред, се обръщаше от време на време, за да провери дали не изостават. То беше

свикнало да води към Балкана всякакви люде, но не и като тия двете. Още щом вдъхна аромата им, разбра, че са много специални, и не можеше да се начуди какво търсят тук! И дрехите, и ръцете, и лицата им, дори гласовете им, доколкото бе подочуло, нямаха нищо общо със суровата оскъдна действителност, която единствено познаваше. Бяха дошли, заедно със студента, когото трябваше да отведе при шумците, както още наричаха партизаните. Готови – с раници, с голфове, винтяги и високи обуца с ей такива подметки, каквито за пръв път виждаше. „Я, па тия!“, си рече козарчето. – Изпраща ги шабът на зоната! – увери го студентът.

Но то някак си не беше съвсем сигурно... То и студентът не беше много стока. Дълъг такъв, с очилца и фуражка, увит в градско палто, пристегнато с колан. Носеше меки ботуши, които най-вероятно щяха да се скапят при първия сняг. През рамото му висеше брезентова торба, ушита по собствена кройка, не особено пълна. Лозан, както се беше представил очилатият, даде фира още на първия час. Започна да диша тежко, на пресекулки, спъваше се в неравностите по пътя и залиташе. Но от честолюбие и инат не даваше да спират заради него. За сметка на това градските кифли, дето имаха вид, че ще окапят още по баира над селото, крачеха пъргаво нагоре, без дори да се задъхват. Само лицата им поруменяха от планинския въздух и станаха още по-хубави.

Кой знае защо, козарчето се ядоса и заприпка още по-бързо. Хриповете зад гърба му се усилиха. Няколко буци се търкулнаха в дерето. То се усмихна злорадо, оголвайки изгнилите си зъби, когато някой силно го дръпна за ръкава. Не можа да прецени коя от двете. Приличаха си, трябва да бяха близначки.

– Не бързай толкова! – момичето го изгледа изпод вежди.

Като стигнаха до едно кладенче, закътано сред коренищата на три оплетени една в друга буки, козарчето спря, послуша се и изкука пет пъти. Отговор не последва. Лозан се търкулна тежко в тревата, едно от момичетата развъртя капачката на манерката си и му даде да пие. Козарчето отново изкука, този път цели седем пъти и половина. Ослуша се – нищо. Някъде в далечината биеше кълвач.

– По това време на годината няма кукувици – отбеляза едната от близначките. – Учили сме го по зоология.

То обаче не е обърна внимание и продължи съсредоточено да кука, докато нещо не изсвистя във въздуха. Козарчето изскимтя като настъпено коте и се хвана за рамото. Двама видимо ядосани мъже изскочиха от храстите и се спуснаха към групата.

– Абе Райчо! – развика се единият, праметнал рязана карабина. – Една парола да не можеш да запомниш! То бива, бива, ама... Колко пъти ти казахме да изкукаш?

– Ми... знам ли – заекна козарчето, докато разтриваше мястото, където го беше пернал камъкът.

– Девет! – мъжът вдигна пръстите на двете си ръце и прегъна единият.

– Ми аз девет изкуках!

– Девет, дръжки! Пет! Петнайсет... Десет... Луди станахме!

– Зависи как ги броиш – намеси се ясен момичешки глас. – „Ку“ или „ку-ку“. По принцип кукувицата прави „ку-ку“. Затова се казва кукувица, а не кувица.

– Ти пък коя си? – той инстинктивно свали пушката си.

– Ние сме две!

– Чичо Ваньо – надигна се Лозан. – Те са с мен!

Другият партизанин прихна да се смее. Носеше лесничейска куртка, а на кръста му се мандахерцаше парабел с къса цев. Имаше широко плоско лице с русолява брада.

Мъжът с карабината се хвърли към студента, прегърна го и рече полугласно:

– Сега съм Ленин.

Той беше по-възрастният от двамата и явно командваше парада. Лозан тръгна да му разказва за ремсовата организация в Ючбунар, но онзи го прекъсна неопределено „после, после“ и стрелна с очи близначките.

– Тия какви са?

– Другарките Габриела и Моника, от диверсионната група при Първа девическа.

– Защо си ги довел?

– Станал е провал в училището. Има опасност да ги разкрият и затова се взе решение да минат в нелегалност.

– Кой е решил? – остро попита Ленин. – Столичният комитет? Щаба? Баба ти?

– Амии... – младежът наведе очи и замънка. – Такова, по целесъобразност...

– Искаме да станем партизанки! – едновременно се обадиха момичетата.

– То вие хубаво искате... – Ленин свали каскета си, отдолу почти нямаше коса като самия Ленин и започна да се чеше по кубето. – Не може! Това да не ви е детска игра? – Той се обърна към козарчето: – Ще ги върнеш обратно долу!

– Никъде не мърдаме! – запънаха се момичетата.

Очите им светеха с твърд сивкав блясък и Ленин разбра, че трудно ще излезе на глава с тях. Намеси се и Лозан:

– Чичо Иване...

– Ленин!!

– Другарю Ленин – поде момчето с неочаквана тържественост. – Другарките са в смъртна опасност. Фашистите са по петите им. Обещал съм да им помогна. Ако ти ги отпратиш, и аз се връщам с тях. Пък да става каквото ще!

– Тия цеви са му издухали мозъка – поклати глава другият, като произведе тънък свистящ звук между зъбите си.

– Копач, няма да наричаш другарките така! – скастри го Ленин. – Веднъж вече те мъмриха пред строя. Ако те чуя пак, ще докладвам на Медвед!

При споменаването на това име настъпи многозначителна пауза. Момичетата се спогледаха и си кимнаха.

– Ние така си говорим у Перник, какво... – измърмори мъжът, наречен Копач.

Разбира се, това беше само партизанското му име и то далеч не цялото. Никой обаче нямаше време да го нарича „Гробокопач на капитализма“ – името, което си беше избрал, когато постъпи в отряда. Нито дори Гробокопач. Казваха му просто Копач.

– Какво да ви правя сега... – Ленин мачкаше нервно каскета си. – Сестри ли сте?

– Сестри сме.

– От София ли сте? – той ги огледа от глава до пети и махна с ръка. – Какво ли питам, то е ясно, че сте от София...

– Медвед да реши! – обади се Копача. – Хляб носите ли си?

– Носим сандвичи – рече едната.

– Носим и оръжие – допълни другата.

Те свалиха раниците и измъкнаха два тежки продълговати пакета, увити в брезент.

Вътре лежах две разглобени ловни пушки „Смит и Уесън“ с вертикални дула.

Махагоновите им приклади бяха украсени с резба.

– Виж ти! – подсвирна Ленин, взе едната и разгъна цевта.

Той беше запален ловец, но никога през живота си не бе държал в ръце подобно

луксозно оръжие. Погали дулото. Провери затвора – беше празен. Вдигна пушката на рамо и се прицели някъде над дърветата.

– Отде ги гепихте?

– На баща ни са – гласеше отговорът.

– Вашите май имат парички – подхвърли със завист Копача.

– Къде са патроните? – попита Ленин.

– Нямахме време да ги вземем – обясни едната. – Поръчали сме 200 парчета в магазина на Михелсон. Деветки, с каквито бият диви прасета. Баща ни си купува оттам. Трябва да изпратим някой другар да мине да ги вземе и после да ни ги прати.

– Ох! – простена Ленин с лошо предчувствие. – Да вървим!

После се обърна към козарчето, което виновно подсмърчаше отстрани:

– Девет пъти! – напомни му той. – Ку-ку!

– Ку-ку! – унило повтори то.

Сега най-отпред вървеше Ленин, подир него креташе Лозан, после – сестрите, а най-отзад, в тила – Копача. Той не можеше да се сдържи при вида на малките стегнати дупета, които подскачаха под носа му и от време на време издаваше тънки свистящи звуци, повтаряйки в такт с крачките „Първа цев!“, „Втора цев!“. Момичетата сякаш не му обръщаха внимание, докато не седнаха да починат.

– Другарю Копач, бихме желали да ви запитаме нещо...

– Копач ще ми викате, след като изкарате една зима в Балкана. Засега за вас съм „Гробокопач на капитализма“.

– Другарю Гробокопач на капитализма... – подхвана сериозно едната.

Мед закапа на сърцето му. Откога не беше чувал нелегалното си име в пълния му блясък!

– Бихте ли ни разяснили, другарю Гробокопач на капитализма, какви социални и обществени фактори са наложили употребата на този оригинален поздрав към жените в трудово-борческия град Перник?

– Тъъ? – облещи се Копача.

– Ще ни разтълкувате ли революционния смисъл на метафората „цев“? Сигурно има нещо общо с борбите на пернишкия пролетариат?... – допълни другата.

Той се напрегна да проумее казаното, но мозъкът му направи „цък“ и угасна. Обзе го мъчителна безпомощност. Като че ли внезапно бе ослепял. Успя да изплюе само „Е, да ви...“ и сдъвка последните думи като горчива краставица.

– Закопаха те, Копач! – ухили се Ленин. – Умници! Само да не закопаете и нас...